

144 لیکونکی : داکتر بینوی کامپمارک (Dr.Binoy
(Kampmhvk

منبع او دخپریډو نیټه : پرنسپل ستیت گرفت (2023-07-21).
ژباړونکی : پوهندوی دوکتور سیدحسام «مل» . [144]

د افغانستان د لیتیم ستره لوبه

the Afghanistan Lithium Great Game

په داسې حال کې چې امریکا له خپلو متحدینو سره د ۲۰۲۱ کال په اګست میاشت کې له افغانستانه له شرمه ډک او په ډیر تحقیر آمیز یا په سپکو وضعیت او شرایطو کې ووتل، د وتلو بهیر هېڅکله بشپړ نه و او نه هم دايمي وي له هغه وخت راهیسې ، واشنگتن د هغو کسانو د معیوبولو او پر هغو باندې د تهمت لگولو مسولیت په غاړه اچولی دی کوم چې هغوی د لږو منابعو ته د لاس رسې په لرلو سره د نړۍ یو زبرځواک قدرت ته ما تې ورکړه او په دوه لسيزو جګړو کې یې برلاسی ترلاسه کړ .(یعنی په باطن کې دغه ډله طالبان دی چې دامریکي په مرسته سره قدرت ترلاسه کړ)

د تپي شوي غرور په بدل کې، متحده ایالاتو د بشري حقونو او امنیتي اندیښنو په حواله، د طالبانو د رژیم د نسکورولو او په پښو کولو هڅه وکړه .د طالبانو د بهرنیو چارو موقت

وزیر، مولوي **امير خان متقي**، دا غیر معقول تکی بولي چې "روان کړکیچ د متحده ایالاتو لخوا د بند یزونو او بانکی بند یزونو لگول دي. " د دې کال په می میاشت کې، د ایډاهو [د متحده ایالاتو دارام سمندر لوید یخ سیمه کې یو ایالت دی] جمهوري غوښتونکي

سنا تور **جیم ریش**، د سنا د بهرنیو اړیکو د کمیټې لور رتبه غړي، د خپلو 18 صالحو همکارانو مشري وکړه چې د طالبانو د بند یزونو قانون په معرفي کولو کې، د لایا تو عذابونو ژمنه وکړه. په ښکاره ډول، دا قانون هڅه کوي چې "په افغانستان کې د طالبانو او نورو لخوا ترسره شوي د تروریسم هڅې اواند، اوله بشري حقونو سرغړونو، او د مخدره توکو قاچاق په اړه بند یزونه ولگوي»

د طالبانو په وړاندې د ترټولو زیات جا رحانه دریخ د تعقیب لنډ یز هیڅکله هم نه ختمیږي، که د ښځو سره د ناوړه چلند او د هغوی د نه منلو وړ حاشیې نیول، یا دا ادعا چې هیواد اوس په اصل کې یو غله دولت دی کوم چې خپل گاونډیانو ته یو لوی خطر دی. د افغانستان د بهرنیو چارو د وزیر پخوانی جګپوری سلاکار **ارین شریفی** لیکي: «د طالبانو د واکمنۍ له یوه کال راهیسې د دولت سقوط، د مالي بنسټونو افلاس، اقتصادي سقوط او ډیپلوماټیک انزوا افغان ټولنه د بشري ناوړین کندی ته غورځولي ده» د پرنسټن پوهنتون د نړیوالو چارو په ښوونځي کې اکادمیک. سلاکار).

شریفی د طالبانو تحلیل په داسې حال کې کوي کوم چې د هغه گډوډ حکومت انځور ته ورته دی چې هغه یعنی شریفی په هغه دولت کې خدمت کاوه "طالبانو نن ورځ په ژوره توګه سره وپشل شوي او د دې توان نه لري چې یو متحد عمل تعقیب کړي" بوی په داسې یو هیواد هم واکمني وکړه یا واکمنی لري کوم چې "له 20 څخه زیاتې ترهګرې ډلې په افغانستان کې د اوږدې مودې شتون لري".

تاسی دلته د همدې لیکوال پواسطه سره دغه لاندې مقاله مخکې له هغه چې د لمړي

مقالی ژباړه ته ته دوام ورکړو هم ولولي [21-02-2022]

[د افغانستان فلج کول: د واشنگټن د رژیم د بدلون اجنډا]

ملي دولتونه په عادي توګه د خپلو غوره گټو د ماتولو لپاره بریاد دي. یعنی چې هغوی دخپل ملي گټو له دترلاسه کولو څخه محروم کیږي د لیونتوب بې ثباتی شرایط رامینځته

کیري. د وسلو خرڅلاو ترسره کیري، رژیمونه پیاوړي یا زبرځواک کیري یا پریښودل کیري، او د دوی تر واک لاندې خلک د راتلونکي جنايي رژیم بدلون ته په تمه کیري .

په افغانستان کې د طالبانو د رژیم د منزوي کولو، نسکور کولو او ځپلو له هڅو پرته بل هیڅ شی هم ضد او نقیض نه دي . د ترهگری په اړه د ټولو خبرو او د ناکا مو رژیمونو په اړه اندیښنو لپاره، د بایډن اداره د دې رژیم د ناکامولو لپاره هر څه کوي او هغه پایلې هڅوي چې دا یې ردوي . د لارې په اوږدو کې ، یو بشري ناورین د جوړولو په حال کې دی . د ۲۰۲۱ کال د اگست په میاشت کې د طالبانو په لاس د کابل له نسکوریدو مخکې، بهرنۍ مرستې د اقتصاد یو اساسي بنسټ و، چې شاوخوا درې پر څلورمه برخه عامه لگښتونه یې تر پوښښ لاندې راوستل . د اگست د ۱۵ څخه وروسته ، د تمویل نږدې سمدستي بند شو، چې مشري یې د متحده ایالاتو په او هغه کسان چې د عالي بنسټونو څخه کم دي، نړیوال بانک او د پیسو نړیوال صندوق خو دا هلته ودرېد . د افغانستان په ملیاردونو ډالري پیسې کنگل شوي .) یوازي د متحده ایالاتو لپاره، دا اندازه ۹.۴ ملیارد ډالرو ته رسیري . (

دا په ځانگړي ډول ناوړه دولتي چلن د انگلستان د لومړي وزیر بوریس جانسن لخوا توجیه شوی و چې طالبان یې ښه چلند ته اړکړي . د دې ډول زیرمو خوشي کول "هیڅ تضمین نه و چې طالبان به واقعا د ستونزو د حل لپاره په مؤثره توگه وکاروي ."

جانسن باید پوه شي ، د COVID-19 وبا په جریان کې د هغه د حکومت د ضایع کیدو او تحلیل تمایل ته په پام سره . هرکله چې د منافقت خوند واخلي، هغه ادعا وکړه چې بریتانیا او د هغې متحدین اړتیا لري چې "دا ډاډ ترلاسه کړي چې دا هیواد بیرته د تروریزم او مخدره توکو په یوه پټنځای بدل نشي . " له بده مرغه، بنديزونه او د شتمنیو کنگل کول به یوازي د دې لپاره هڅونه وي .

دې اقدام نه یوازي د افغانستان مرکزي بانک فلج کړ بلکې د افغانانو له خوا د بانکي حسابونو په کارولو یې ډراماتیک محدودیتونه وضع کړل . پورونه نه تادیه شوي پاتې دي، د زیرمو مقدار کم شوی، او د مایعاتو بحران شدید شوی . د ۲۰۲۱ په نومبر کې، د ملگرو ملتونو پراختیایي پروگرام مشاهده کړه چې په هیواد کې د بانکدارۍ سقوط اقتصادي لگښت به "لوی وي" .

UNDP هم یادونه وکړه چې د بانکدارۍ وضعیت باید ژر تر ژره حل شي ترڅو د افغانستان محدود تولید ظرفیت ښه کړي او د بانکداري سیستم له سقوط څخه مخنیوی وکړي . له بده مرغه، د افغانستان د سازمان مشر، عبدالله الداری، غوښتل چې ناممکن کار وکړي " موږ اړتیا لرو چې د دې ډاډ ترلاسه کولو لپاره یوه لاره ولټوو چې که موږ د بانکدارۍ سکتور ملاتړ کوو، موږ د طالبانو ملاتړ نه کوو ."

دا په زړه پورې استدلال د افغانستان په اړه ډیره پالیسي، د بشر دوستانه پروگرامونو او د مرستو نور اقداماتو ته زیان رسوي . دا واشنگټن او د هغې متحدین هم د قحطۍ، لوږې او مړینې په وده کې مجرم بولي تر څو چې دوی د طالبانو د رژیم په شرارت او بې کفایتۍ خپل پام واړوي، د بد معاشۍ دغه د پام وړ بد معاشي توجیه کېدای شي . افغان

ملکي وگړی کولای شي له هغه دولتي مامور څخه طلاق واخلي چې د بهرنیو قدرتونو له خوا نه خوښیږي .

د وژونکي ځواک سره، د فکر دا متضاد کرښه د متحده ایالاتو د بهرنیو چارو وزارت زړه ته لاره پیدا کوي، کوم چې د UNDP او نورو بنسټونو سره د همکارۍ کولو لیاوالتیا ښودلې ده "د مایعاتو وړاندیز کولو لپاره الرې موندلو، انفجار کولو، د هغې د لیدلو لپاره د افغانستان خلک کولی شي له نړیوال ملاتړ څخه په داسې لارو ګټه واخلي چې د طالبانو خزانې ته نه ځي .»

د جنورۍ په میاشت کې، کرکیچ دومره ژور شو چې د ملګرو ملتونو عمومي منشي انتونیو ګوتیریس دې ته اړ کړ چې د ناورین یوه منظره بیان کړي: د خویندو خویندو لپاره د ماشومانو پلورل، د خوار ځواکۍ ماشومانو د ګڼې ګونې لخوا د روغتیا یی تاسیساتو کنګل کول او خلک "د ساتلو لپاره د دوی شتمنی سوځول ګرم "د نړیوالې ټولنې د بشپړې هڅې پرته، سرمنشي خبرداری ورکړ، "په افغانستان کې په حقیقت کې هر سړی، ښځه او ماشوم له سختې بې وزلۍ سره مخامخ کیدی شي".

یوه معتدله غوښتنه وشوه: له افغانستان سره پځه ملیارده ډالره مرسته ترلاسه شي د ملګرو ملتونو سرمنشي د عامه سکتور د کارمندانو معاشونو ورکولو او د روغتیا پاملرنې تعلیم او نورو حیاتي خدماتو ویشلو کې د مرستې لپاره د نړیوالو تمویل خوشي کولو غوښتنه هم کړې .

نړیواله ټولنه، یا لږترلږه د هغې یوه برخه، یقیناً غوږ نه نیسي بندیزونه د افغانستان سره د چلند اصلي بنسټ دی، لکه څنګه چې د ملګرو ملتونو د امنیت شورا له لارې تنظیم شوي. د استرالیا د سوداګرۍ او بهرنیو چارو وزارت په وینا، دا کار د افغانستان د سولې، ثبات او امنیت د ټینګښت لپاره شوی دی . دا په حقیقت کې خورا تیاره شیان دي، په دې شرط چې بندیزونه، د دوی د هدف له مخې، د حکومتونو بې ثباته کولو او په ښه کولو لپاره ډیزاین شوي، پداسې حال کې چې خلک بې وزله کوي او نا امیدي رامینځته کوي .

هغه څه چې ولسمشر بایدین پدې میاشت کې کړي دي د 7 ملیار ډالرو خوشي کولو فرمان سره د کنګل کولو امر سره ټیګر دی خو دلته یو لوی لاس دی: د فنډ نیمایي برخه به د متحده ایالاتو د 11/9 د قربانیانو د کورنیو لخوا راوړل شوي قانوني ادعاګانو پوره کولو لپاره خوندي شي پاتې نور به د افغانستان لپاره په ټاکل شوي بشري فنډ کې ځای پرځای شي په داسې کولو سره، یو بهرني حکومت په مؤثره توګه ټاکلې چې څنګه د یو هیواد د ملي شتمنیو او بهرنیو زیرمو سره معامله وکړي، په اغیزمنه توګه د حقیقي غلا پیل کوي .

ډیری قحطي او ټولنيز سقوط د انجینر شوي شرایطو محصول دی په کاونټرپنچ کې خپره شوی یو یادښت لاندې لاسلیک شوي روشنګر استدلال کوي چې "د افغان ملګري وګړو دا راتلونکی ډله ایز وژنه د مخنیوي وړ ده" د هغو کسانو لپاره چې نوم چومسګي، ریچارډ فالک او طارق علي پکې شامل دي، د بایدن اداره باید "سمد سټي د بندیزونو په لړۍ کولو، د افغانستان د بهرنیو شتمنیو کنګل کولو او د بشري مرستو په زیاتولو سره دا ظالمانه او غیر انساني سیاستونه پای ته ورسوي".

د هغو کسانو لپاره چې د "قواعدو پر بنسټ" حکم کې د ودونو او اخلاقي لیوالتیا سره واده کوي، د یوې درجې وحشتناک زیان سبب ګرځي د دویم طبیعت په توګه راځي د افغانستان له لاسه ورکولو سره، لکه څنګه چې هر لوی ځواک ته لیوالتیا لري، غچ اخیستل کیږي ډاکټر بنوی کمپارک د کیمبرج په سیلوین کالج کې د کامن ویلت سکالر و. هغه اوس مهال په RMIT پوهنتون کې لیکچر ورکوي.

په عادي خوند کې، شریفې د یوه فاسد حکومت په مشوره کې د هغه رول له پامه غورځوي چې لومړی یې د واشنګټن او د هغه د متحدینو له خوا وتړل شو، بیا پریښودل شو. د هغه زهرجن قلم د خپلو پخوانیو سپانسرانو لخوا په سیستماتیک ډول د دې ناکامۍ، افلاس او بربادۍ په برخه کې د هغو په منلو کې پاتې راغلی. په هر صورت، هغه کولی شي په وروستیو راپورونو کې یو څه امید ولري چې دا وړاندیز کوي چې افغانستان به یو ځل بیا د هغه څه لپاره د لویې ډګر شي چې برتانوي امپریا لیست او په 19 پیړۍ کې د لویې لویې، په منځنۍ آسیا باندې د نفوذ لپاره د انګلیس-روسیې سیالي په نوم یاد کړه.

په وروستیو میاشتو کې، افغانستان یو ځل بیا د هغو ستراتیژیکو لیوالتیاو په لټه کې دی چې د متحده ایالاتو له حکومت او ډول ډول فکر کونکو څخه خپل معاشونه اخلي. دا ډول لیوالتیا د طالبانو تر کنټرول لاندې دولت د ښه اتباعو سره هیڅ تړاو نه لري، که دا د ښځو هوساینې وي یا له ترهګرو ډلو سره د اړیکو ادعا. دوی د کنړ ولایت په چپه دره ولسوالۍ کې د لیتیم د زیرمو د شتون په اړه اندیښمن دي او تقریباً په نا بېره توګه دا ویره لري چې د چین ولسي جمهوریت به په دې برخه کې لاس ولري.

په 2010 کې، د امریکا د دفاع وزارت په یوه یادداشت کې د افغانستان د معدني شتمنی کچه د 1 تریلیون ډالرو څخه تر 3 تریلیون ډالرو پورې ارزښت درلود. او دا د ځانګړو منرالونو د اسمان راتیټ ارزښت څخه مخکې و چې د نړیوال انرژي لیږد کې مهم کیږي.

لکه څنګه چې واشنګټن پوسټ راپور ورکوي، د 2021 په اګست کې د طالبانو د نیولو په وخت کې د منرالونو د بازار نرخ کې اته چنده زیاتوالی "افغانستان ته د چینایي کان کیندنې سلګونه سوداګر" جذب کړل. دا مقاله د چینایي سوداګرو د حیرانتیا او خطر

په څير بيانوي چې د کابل هوټلونه ثبتوي، بيا د لیتیم په لټه کې د لیتیم په لټه کې دي چې "د نولسمې پېړۍ د سرو زرو رش" یادونه کوي .

د فارن پالیسي کالم لیکونکي لین اوډونیل هم چین ته د یو ځل بیا "د افغانستان د معدني بډایه لوبغالي په اړه د گډوډۍ" له امله تور پورې کوي دا کار په ښکاره ډول د لویدیځو دولتونو امتیاز دی. هغې په دې وړاندیز ملنډې وهلي چې د انرژۍ د لیرد په برخه کې دا اقدام ممکن "په دې معنی وي چې ملیاردونه ډالر به د نړۍ د یو ترټولو بې وزله هیواد لپاره د سوکاله راتلونکي خوندي کولو لپاره ولگول شي. دا شاید نه وي "د یادونې وړ ده چې چین د دې لپاره ملامت دی چې له دې هیواد سره د اقتصادي مسلې پر ځای سیاسي چلند کوي. په داسې منرالونو کې دلچسپي یوازې وده کوي؛ د انرژۍ نړیواله اداره وړاندوینه کوي چې تر 2040 پورې به د لیتیم تقاضا وده د 40 فکتور لخوا وي، د گرافیت، کوبالټ او نکل سره د 20-25 وختونو په ترتیب سره.

پوسټ د یو بل حقیقت له امله هم اندیښمن ښکاري: دا چې طالبان د لیتیم ارزښت ته وده ورکوي او د بریښنايي موټرو (EVs) او بیټری نڅیره کولو کې یې مهم رول لوبولی دی . (دوی څنگه جرئت کوي؟) "د لیتیم خورا لوی ژمنې [...] کولی شي د لویدیځ هڅې خنثی کړي چې طالبان د خپلو افراطي لارو بدلولو لپاره فشار راوړي "د متحده ایالاتو نشتوالی پدې معنی هم و چې چینایي شرکتونه کولی شي د سرچینې څخه د گټې اخیستنې لپاره ځان په "جارحانه" توگه وټاکي، په دې توگه د بیجینگ "د EV منرالونو لپاره د نړیوال اکمالاتي سلسلې کنټرول" سخت کړي.

د اپریل په میاشت کې، د طالبانو د کانونو او پټرولیم وزارت اعلان وکړ چې د گوچین په نامه چینایي شرکت د لیتیم په زیرمو کې د 10 ملیارد ډالرو پانګونې سره علاقه لري. د دغه وزارت د معلوماتو له مخې، له دې پانګونې به څه باندې ۱۲۰ زره مستقیمې دندې رامنځته شي چې یو میلیون غیر مستقیمې دندې به رامنځته شي .

هر هغه څه چې د دې ډول بې ساري اعلانونو وړتیاوي (د چین د مسو د کان کیندنې پروژې 2007 د 3 ملیارد ډالرو په ارزښت د وړاندوینې وړ عایداتو چمتو کولو کې پاتې راغله) ، دا یو ډول شی و چې د واشنگټن تاسیس ته یې خوند ورکړ. د بایپن د ادارې هدف دا و چې د نادر منرالونو بازار وگرځوي او چین ته جایزه ورکړي ، چې د متحده ایالاتو د دفاعي گټو لپاره د آسټرالیا د "کورنۍ سرچینې" په توگه طبقه بندي کولو هڅو کې خورا ښه لیدل کېږي. د دې کولو سره به د تاپو براعظم خپل اغیزمن لیتیم زیرمو ته نا وړ لاسرسی ورکړي . (د نړۍ د لیتیم اکمالاتو 53٪ په آسټرالیا کې کان کیندل کېږي.)

د بل هیواد د منابعو په اړه یو دودیز ، احتمالي تاوتریخوالی سیالي د پای ته رسیدو په حال کې ده. یوازې دا ځل ، داستان به یو څه توپیر ولري: سیالي کونکي، په ځانګړې توگه متحده ایالات، چې په عادت کې یې د لیوالتیا او لیوالتیا سره مخ دي ، به استدلال

وکړي چې د دې ډول منرالونو خوندي کولو ماموریت به د چا پیريال د دندې په پرتله د
ښکاره برخلیک قضیه وي. چېغې به وي: سیارې وژ غورئ؛ افغانستان اشغال کړي

دمقالی دلیکونکی په اړه خو کرښې:

ډاکټر بنوی کمپمارک د کیمبرج په سیلوین کالج کې د کامن ویلت سکالر و. هغه
اوس مهال په RMIT پوهنتون کې لیکچر ورکوي. هغه د نړیوال تحقیق او آسیا
- پاسیفیک څیړنو کې منظم مرسته کونکی دی. بریښنالیک:

bkampmark@gmail.com

----- په درناوی «03-08-2023»